

PÄÄKIRJOITUS

<https://doi.org/10.33350/ka.146479>

Piste

Henri Pettersson & Hanna-Maija Huhtala

Vuosi sitten tällä palstalla kerrottiin *Kasvatus & Ajan* kirjoitusohjeiden uudistamisesta. Suunnitelmamme oli – ja on yhä – siirtyä alkuperäisestä viittaustyylistämme APA7-järjestelmään, joka on laajemminkin vakiintumassa standardiksi myös suomalaisessa kasvatustieteessä. Muutosta on toteutettu toimituksessamme hallitusti ja asteittain siirtymäaikaa noudattaen. Nyt, kun ensimmäisiä APA7-tyylin mukaisia tekstejä on jo julkaistu, huomaamme, että monet muutokset vanhaan ovat käytännössä vähäisiä. Miksi siis tarttua tähän aiheeseen vielä *toisessakin* pääkirjoituksessa?

Vastaus saattaa yllättää. APA7:n kirjoitusohjeet nimittäin implikoivat tekstin sisäisten lähdeviitteiden merkitsemiselle erään pienen mutta dramaattisen muutoksen, joka on saattanut kaartaa monilta kirjoittajilta kokonaan tutkan alta. Tämä on toki ymmärrettävää, sillä harva meistä seuraa viittaustyyliä koskevien teknisten keskustelujen juonenkäänteitä suurella intohimolla. Tarkemmin sanottuna kyse on syvälle suomalaiseen akateemiseen kirjoittamiseen vuosikymmenten aikana juurtuneesta tavasta sijoittaa lähdeviitteitä joskus myös ikään kuin virkkeiden ulkopuolelle. Ajatus näissä tapauksissa on tällöin se, että kyseinen viittaus ottaa alakseen kaikki ne edeltävät virkkeet, joiden sisässä ei ole omia viitteitä. Eri-tyistuntomerkinä kyseisillä tapauksilla on vielä piste, joka on asemoitu viittaustietojen loppuun, mutta ennen päättävää kaarisuljetta (nyt jos koskaan olemme nousseet pilkun halaamisen korkeimpiin sfääreihin...). Usein tällaisiin viitteisiin niputetaan kerralla isompi könttä lähteitä, ja sulkeisiin kääritty paketti on loppusijoitettu jonkin tekstikappaleen päätteeksi ikään kuin summauksena kaikelle edellä sanotulle. Kyseessä ei ole mikään omaa elämänsä elävä kirjoittamaton sääntö, vaan periaate löytyy tälläkin hetkellä monien suomalaisten julkaisujen ja oppilaitosten kirjoitusohjeista – mutta ei yli 400-sivuisesta APA7-manuaalista (Yhdysvaltain psykologinen yhdistys, 2020; Giampalmi, 2021).

Lukuisat opiskelijasukupolvet toisensa jälkeen ovat treenanneet tätä viittaustekniikkaa ensimmäisissä tutkimusseminaareissaan, kun opponentin ja ohjaavan opettajan johdolla oppinäytetöiden käsikirjoituksista on syynäty suurennuslasin kanssa viite kerrallaan, mikä niiden oikea ala mahdollisesti on, ja onko pisteen loppusijoituspaikka tällä kertaa sulkeiden sisä- vai ulkopuolella. Myös allekirjoittaneet ovat tätä käytäntöä vuosien varrella sujuvasti teksteissään soveltaneet – kuten vaikkapa tämän lehden arkistot osoittavat.

Mistä ja miten tämä ”maan tapa” on päässyt muodostumaan suomalaiseen kirjoittamiseen? Vesa Linja-aho (2001) ehdottaa erääksi tämän käytännön vaikutusvaltaiseksi alkulähteeksi kasvatustieteen emeritaprofessori Sirkka Hirsjärven yhdessä Pirkko Remeksen ja

Paula Sajavaaran kanssa alun perin vuonna 1997 ilmestynyttä akateemisen kirjoittamisen käsikirjaa *Tutki ja kirjoita*, josta on sittemmin otettu toistakymmentä uutta painosta, ja joka löytyy yhä säännöllisesti kirjastojen lainatuimpien kotimaisten tietokirjojen kärjestä (Koi-vuranta, 2022). Yllä kuvailtu viittaustapa tosiaankin esitellään kyseisessä teoksessa yhdessä havainnollistavien esimerkkien kanssa (Hirsjärvi ym., 1997, s. 334). Hirsjärvi ja kumppanit ehkä jossain määrin virallistivat tämän sääntökohdan mustaksi valkoiselle, mutta hekään eivät kuitenkaan keksineet sitä täysin tyhjästä. Sen sijaan tapa vaikuttaa itse asiassa olevan vanhempaa suullista perinnettä, ja se on mahdollisesti rantautunut maahamme alun perin saksalaisesta kirjoittamiskulttuurista (ks. Rydenfelt & Haapanen, 2024, viite 1).

Tieteellisen kirjoittamisen kansainvälistyessä ja yhdenmukaistuessa tähän paikalliseen erikoisuuteemme on viime vuosina alettu kiinnittää huomiota, ja se onkin kadonnut eräiden kotimaisten tiedelehtien ja oppilaitosten kirjoitusohjeista. *Kasvatus & Ajan* toimituksessa tätä kehitystä on tietenkin seurattu täydessä operatiivisessa valmiudessa. Olemme keskusteluissa kirjoittajiemme ja lukijoidemme kanssa testanneet vaihtoehtoja kepillä jättä sen suhteen, miten tästä käytännöstä luopumiseen reagoitaisiin. Monien keskustelukumppanien tunteet tähän uutiseen ovat noudattaneet psykiatri Elisabeth Kübler-Rossin (1970) kuvaamaa viisivaiheista suruprosessia, jossa toisiaan seuraavat järjestyksessä kieltäminen, viha, neuvottelu, masennus ja hyväksyminen. Moni on ehtinyt tähän tapaan jo kiintyä, kun se on kulkenut akateemisessa elämässä mukana opintojen alusta asti. Opinnäyteseminaarien edellä mainitut opponointirituaalit ovat vahvistaneet sitä henkistä tunnetta, että näin tämä asia tehdään oikein. Tavasta luopuminen ei siis ole psykologisesti helppoa. Vaikeiden tunteiden koko skaala on käyty läpi myös toimituksessa, mutta olemme nyt alkujärkytyksen jälkeen saavuttaneet hyväksynnän levollisen mielentilan: aiomme osaltamme luopua tästä käytännöstä.

Meillä oli myös vaihtoehtoja, sillä APA7 ei tietenkään ole mikään ”ota tai jätä” -paketti, joka täytyisi hyväksyä sellaisenaan viimeistä pykälää myöden. Monet tiedelehdet soveltavat APAn sääntökirjaa omilla tavoillaan, eikä Yhdysvaltain psykologisen yhdistyksen logoilla varustettu musta pakettiauto näissä tilanteissa kurvaa yhdenkään toimituksen pihatielle kansainvälisten pidätysmääräysten kanssa. Eräs tyypillinen toimituksessa usein sovellettava kohta koskee tekstin sisäisiin viitteisiin laitettavaa s-lyhennettä silloin kun viittaus ilmaistaan sivunumeron tarkkuudella. Monet lehdet ovat jättäneet tämän ”ässä” pois, jolloin viitteessä vuosiluvun ja sivunumeron välissä ei ole kuin pilkku (mekin keskustelimme asiasta toimituksessa, mutta päätimme yhtenäisyyden nimissä säilyttää s-lyhenteen). Samaan tapaan myös yllä kuvaamamme suomalainen kirjoitustapa olisi täysin mahdollista sisällyttää paikallisena lisäyksenä kansainvälisiin APA7-ohjeisiin.

Viittauskäytännön kohdalla puntarin kahdessa vaakakupissa painoivat monenlaiset perustelut – puolesta ja vastaan. Kaikkia näistä ei tarvitse avata tässä, sillä lukija pystyy pienellä mielikuvituksella keksimään ison osan niistä itsekin. Omalla kohdallamme pohdimme erityisesti sitä, palvelisiko vanha tapa erityisesti historian tutkimusalan suunnasta tulevia kirjoittajia, joille tämä käytäntö kenties on vielä enemmän kirjoitustyön arkea, kuin kasvatus-tieteilijöille. Päädyimme kuitenkin perusteellisen harkinnan jälkeen jättämään tavan historiaan. Teimme näin pitkälti samoista syistä kuin *Media & viestintä* -lehden päätoimittajat Henrik Rydenfelt ja Lauri Haapanen kertovat omassa tuoreessaan pääkirjoituksessaan (Rydenfelt & Haapanen, 2024). Lyhyesti summattuna kyse ei nyt ole vain viittaus-tekniikan ”kieliopista”, vaan puhtaan syntaksin ohella pelissä on myös viittaamisen etiikka. Viitteiden niputtaminen yhdeksi paketiksi pitkän tekstikappaleen loppuun vaikeuttaa sen tulkittamista, missä määrin ja missä hengessä viitattu lähde todella on kappaleessa kerrotujen asioiden takana – ja mikä tässä keitoksessa on kirjoittajan omaa tulkintaa tai kanta-aot-

tavaa lisäystä. Mitä enemmän lähteitä nippuviitteessä on, sitä monimutkaisemmaksi tämä palloveli tietenkin helposti menee. APA7:n kaltaisten viittaustyylien tapa paikantaa viitteet aina yksittäiseen virkkeeseen on tässä suhteessa yksiselitteisempi ja läpinäkyvämpi. Lisäperusteena tässä on myös se, että aikaisempi suomalainen tapa opettaa kirjoittajia huomautta huonoille tavoille ja vetämään mutkat kirjoittamisessa suoriksi, sillä tapaa on helppo väärinkäyttää eräänlaisena oikotienä lähdeviitteiden merkitsemisessä. Kirjoittajasta voi tuntua houkuttelevalta lisätä sopivasti rätätöilyä viitteiden paketti aina tekstikappaleen loppuun vasta kirjoitusprosessin viimeisessä vaiheessa. Näin on toki mahdollista toimia myös APA7:n kanssa, mutta leipätekstin ja viitteiden vuorovaikutuksesta toivottavasti tulee kuitenkin edes asteen verran luontevampaa lähteiden ollessa aina virkkeiden yhteydessä.

Entä jos kirjoittaja käyttää lähdetä useamman kuin yhden virkkeen mittaisen selostuksen tukena? Eikö tällöin olisi sittenkin parempi soveltaa vanhaa tyyliä? Nämä tuntemukset ovat täysin ymmärrettäviä, ja juuri vastaukseksi näihin tilanteisiin kyseinen tapa on todennäköisesti alkujaan akateemisen kirjoittamisen työkalupakkiin esiteltykin. Vanhatkin koirat voivat kuitenkin oppia vielä uusia temppuja – olemmehan sentään kasvatustieteilijöitä ja elinikäinen oppiminen on mottomme. Tässä tapauksessa kannustamme kirjoittajia mainitsemaan lähdeviitteen sen ensimmäisen virkkeen yhteydessä, jossa lähteen käsittely tekstissä alkaa. Tämän jälkeen tekstissä on mahdollista tehdä lukijalle pienillä sanavalinnoilla selväksi, jatketaanko tekstissä edelleen mainittuun lähteeseen nojaamista vai ei. Näin samaa lähdetä ei tarvitse merkitä erikseen jokaiseen virkkeeseen, vaikka näinkin voi toki tarvittaessa tehdä – ”kömpelösti” itseään toistava teksti on tällöin pienempi paha kuin tutkimuseettisesti epäselvä lähteistys. Tämä haastaa hyvässä hengessä myös kirjoittajia reflektoimaan omaa lähteiden käyttöönsä, joka kokonaisuutta tarkasteltaessa tekee tieteellisestä tutkimuksesta luotettavampaa. Sitä me kaikki varmasti yhdessä toivomme.

***

Kasvatus & Ajan vuoden 2023 artikkelin arvovaltaisena valitsijana toimi emeritusprofessori (ja Oulun yliopiston tuore kunniatohtori) Veli-Matti Värri. Valinta osui monista hyvistä vaihtoehdoista Tuija Kasan ja Reetta Toivasen yhteiskirjoittamaan artikkeliin ”Ihmisoikeuskasvatuksen tietämättömyyden historiasta kohti ihmisoikeuksia refleктоivaa kasvatusta”, joka ilmestyi osana Reflektiivisyys kasvatuksessa -teemanumeroa (1/23). Värriin perustele valintaansa:

Vuoden 2023 tiedeartikkelissa tarkastellaan ihmisoikeuskasvatuksen historiaa Suomessa ja lähtökohtia ihmisoikeuksia refleктоivan kasvatuksen edistämiseksi. Suomi profiloituu mielellään ihmisoikeuksien ja koulutuksen edelläkävijäksi, mutta opettajille ei tarjota systemaattista ihmisoikeuskasvatusta. Kirjoittajat argumentoivat, että Suomessa on vallinnut ihmisoikeuksia koskeva tietämättömyyden kulttuuri erityisesti opettajankoulutuksessa. Artikkelin pääkysymys on, miten Suomessa on päädytty ristiriitaiseen tilanteeseen, jossa ihmisoikeuksia arvostetaan virallisesti, mutta kasvatusalalla ollaan ihmisoikeuksista tietämättömiä eikä niitä osata refleктоida kasvatuksessa. Lisäksi artikkelissa perustellaan, millaista lisäarvoa yleisestä arvopuheesta erottuva, ihmisoikeuksia refleктоiva kasvatustapa voi tuoda opettajan ammatillisuuteen.

Aihe on tärkeä ja aina ajankohtainen, mutta erityisen tärkeä se on meidän aikamme, jolloin jopa liberaaleissa demokratioissa on poliittisia voimia ja merkittävässä asemassa olevia poliitikkoja, jotka kyseenalaistavat ihmisoikeudet ja ihmisarvon ehdottomuuden ihmisoikeuksien perustana. Artikkelit on erinomaisesti kirjoitettu, johdonmukainen ja hallittu kokonaisuus monitasoisesta aihepiiristä, joka vaatii filosofista asiantuntemusta, kasvatustieteellisesti perusteltua kasvatustietoisuutta ja relevanttia empiiristä tutkimusotetta. Ihmisoikeusajattelun ja -kasvatuksen historiallinen ja globaali taustoituminen, teoreettisten käsitteiden määrittely, menetelmien perustelu sekä aineistojen kuvaus ovat laadukkaita ja lukijaa valistavia. Kirjoittajat eivät ainoastaan paljasta kulttuurista tietämättömyytämme ihmisoikeuskasvatuksemme puutteista, vaan he myös perustelevat eettisiä ja tiedollisia lähtökohtia, joihin kasvattajien ja kasvatustyöntekijöiden, erityisesti opettajien ja opettajankoulutuksen, tulisi nojautua ihmisoikeuskasvatuksessaan. Tekstistä välittyvä syvälinen oppineisuus ja humaani eetos korostavat artikkelin ansioita palkitsemisen arvoisena.

***

Käsillä oleva kesänumeromme pitää sisällään neljä tutkimusartikkelia, kaksi katsausta sekä kolme lektiota. Numeromme avaavassa ensimmäisessä artikkelissa Katariina Stenberg, Katriina Maaranen ja Anni Loukomies ehdottavat Lauri Rauhalan holistisen ihmiskäsityksen innoittamina uudenlaista orientaatiota opettajankoulutukseen. Kirjoittajat ehdottavat opettajaopiskelijoiden kanssa tekemiensä haastattelujen pohjalta, että opettajankoulutuksen tulisi aiempaa paremmin tukea tulevien opettajien henkilökohtaisen identiteetin rakentamista.

Numeron toisessa artikkelissa Janne Sääntti ja Mikko Puustinen erittelevät käsitteanalyysin keinoin kasvatustieteellisen tiedon muotoutumista ja käyttöä opettajankoulutuksessa. Heidän lähtökohtansa on Basil Bernsteinin näkemykset tiedon erilaisista alamuodoista sekä niiden taustalla vaikuttavista diskursseista. Myös Sääntin ja Puustisen artikkelin tulokset antavat käytännön suosituksia opettajankoulutuksen kehittämiseen.

Kolmannessa artikkelissa Eeva Rontu esittelee teoreettisen viitekehyksen, jonka kautta voimme paremmin analysoida suomalaisen koulutuspolitiikan aatepohjaa erilaisista poliittisista kirjoituksista. Hän yhdistelee Michael Freedenin ideologiateoriaa ja Shalom Schwartzin arvoteoriaa, minkä tuloksena voimme paremmin ymmärtää koulutuspoliittisia puheenvuoroja. Ylätason ideologioina suomalaisesta koulutuspolitiikasta erottautuvat valtaa ja yksilöä korostava uusliberalismi sekä universalistinen sosiaalidemokraattinen humanismi.

Anna Kristiina Kokko ja Annu Kaivosari toteuttavat neljännessä artikkelissa temaattisen kirjallisuuskatsauksen liikuntakasvatuksesta antroposeenin aikakaudella. Heidän tarkoituksenaan on muodostaa aiemman tutkimuskirjallisuuden pohjalta integroiva näkemys, joka paljastaa liikuntakasvatuksen yhteydet antroposeenin aihepiiriin käsitteisiin.

Artikkeleiden jälkeen numerossamme on kaksi katsausta. Näistä ensimmäisessä Lea Pulkkinen käsittelee lapsilähtöisyyttä kasvatustavoitteissa ja arvioi samassa varhaiskasvatuksesta käytyä kasvatustieteellistä puhetta. Jälkimmäisessä katsauksessa Jukka Rantala pohtii muistitiedon käytettävyyttä historiallisen tapausesimerkin kautta. Numeron päätteeksi on Anne-Mari Väisänen, Oona Myllyntauksen ja Anna Khawajan lektiöt. Onnittelemme tuoreita tohtoreita vielä kerran.

Näiden sanojen myötä toivotamme hyvää kesää ja antoisaa ”laiturifilosofointia” kaikille kirjoittajille, lukijoille sekä muille lehden ystäville!

Kirjallisuus

- Giampalmi, J. (2021). *Apa style & citations for dummies*. Wiley.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (1997). *Tutki ja kirjoita*. Kirjayhtymä.
- Koivuranta, R. (2022, 22. marraskuuta). Tutki ja kirjoita on hittikirja, jota opiskelijat jonottavat kirjastoista vuodesta toiseen – Nyt sen tekijä kertoo, kuinka kirja syntyi. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000009215414.html>
- Kübler-Ross, E. (1970). *Raportti kuolemista: mitä kuolevat voivat opettaa lääkäreille, hoitajille, papeille ja omaisilleen* (A. Aikio suom.). Otava.
- Linja-aho, V. (2001). Lähdeviitteet ja pisteen paikka – ajatuksia viittauskäytänteiden kirjosta. *Signum*, 54(3), 33–36. <https://doi.org/10.25033/sig.112164>
- Rydenfelt, H., & Haapanen, L. (2024). Kuka näin on väittänyt? *Media & viestintä*, 47(1), i–iv. <https://doi.org/10.23983/mv.144401>
- Yhdysvaltain psykologinen yhdistys (2020). *Publication manual of the American Psychological Association* (7. painos). <https://doi.org/10.1037/0000165-000>

FT Henri Pettersson toimii kasvatustieteen yliopistonlehtorina Oulun yliopistossa.

FT Hanna-Maija Huhtala työskentelee tutkijatohtorina Oulun yliopiston Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunnassa.